

Gulyás Mihály: Szélfúvás

Vannak vallomásos könyvek. Ezekben ne az esztétikumot keresse az olvasó, ne ilyen vagy olyan filozófiai igazságot, ne a társadalom törvényeit, de lássa meg az embert, aki éppen azzal teremti meg önmagát, hogy leírja életét. Ezek az életpályák lehetnek értékesek és haszontalanok, izgalmasak vagy érdektelenek, ám a megfogalmazás belső kényszere új minőséget is kölcsönöz nekik. Mindenki „megcsinálja” vagy éppen elviseli az életét, de a legtöbb ember sodródik a történelem jégzajlásában, verődve partok között, és csak visszapillantva látja, érti is, hogy mit élt át. Mindenki eljut ehhez a fázishoz, ki fiatalabban — az érettebbek —, ki öregen. Akit jó vagy rossz sorsa kilökött valamilyen közösségből, be is oltotta egyfajta olthatatlan feszültséggel, nyugtalansággal is. Kifejezésvágygal: megörökíteni életének szomorú dokumentumait részben, hogy lezárt múlttá tehesse önmaga számára is, másrészt, hogy más is okulhasson belőle.

Gulyás Mihály regénynek nevezi új könyvét. Több is, kevesebb is annál. Regény, ahogyan minden emberélet egy-egy regénynek mondható. Sorsa, útja a Hernácmonti faluszéltől az újságírásig egy évszázadokon keresztül elnyomott, a világtól és a kultúrától elzárt réteg felemelkedésének az útja is. Őt (a regényben Kovács Miklóst) az író hasonlatával élve egy katapult lőtte ki a faluból. Esete egyszerre általános, de sajátosan egyedi is. A falu zárt világában fuldokló, a paraszti önzéstől, elzártságtól szenvedő kamasz-ember fellázad a szegénység, a vagon gögje, a holdakkal mért emberség kegyetlen világa ellen. Már nem tud az apjához hasonlóan „szegény ember” lenni: alázatos, békétűrő, engedelmes. Lázadása — 1945-ről van szó — a faluban megindult a mozgás is jelzi. Illyés szegényparasztjai, „társadalom alatti” rétegeinek földmozgása ez a tűrés utolsó határán. Egy osztály ébred öntudatra a csordás fiában, noha lázadása ösztönös és nem mentes szubjektív, olykor egyenesen anarchista indulatoktól sem. Indulatainak, támadásainak a célpontjait szűkebb környezetéből választja ki, de ösztönösen érzi, hogy tulajdonképpen a történelemmel perel. Azzal a történelemmel, amely ilyené tette a parasztot, a **gazdát**: racionálisan számítóvá és kizsákmányolóvá. Az ifjú hős megérzi, hogy ebben a viszonyban: szegény kontra gazdag, mindkét fél megnyomorodik. Az író egyik legjobb leleménye az, hogy ezt a felismerést éppen a gazdagparaszt szájába adja. A történelmi mozgás: 1945. nagyon sok embert röpitett ki a faluból. Zsilipek nyíltak ki, hatalmas emelők segítettek sorsokat jobbrafordulni. Hősünket azonban valósággal löki, taszítja családjának helyzete (csordás, faluszegénye apa — 8 gyerek! — mostoha anya) és egy sajátos baleset. A virtuskodó parasztyerek kezében felrobban a háborúból maradt gránát, amely csaknem megöli, egy életre nyomorékká teszi. Ez a baleset a sajátosan egyéni és a hős életében, ami elkülöníti kortárs sorstársaitól, az a lökés, ami kényszerítő körülménnyé teszi az addig csak szubjektív, érzelmi folyamatot: elszakadását a falutól. A kisárutermelő, racionális, csak a praktikus hasznot szem előtt tartó parasztlak világában fölösleges, eltartott ember az, aki nem tud kaszárt, kapát fogni. A közösség kitaszítja. „Fölfelé löki”, hogy megszabaduljon tőle. Kegyetlen igazság és valóság ez. Így küldik tanulni — az állam pénzén — Kovács Miklóst is. A család, a falu eddig is idegennek érezte, mert nem tudott megalkudni, nem fogadta el a „falu törvényét”.

A humánus tartalma mindig az adott történelmi, társadalmi, tehát osztályhelyzettől függ. Nem a parasztlakon ítélik meg Gulyás Mihályt, amikor bemutatja ezt a „kegyetlenséget”. Nem is tőle tudunk erről először (gondoljunk csak Móricz vagy Zola parasztjaira!). Igyekszik bemutatni azt a változást is amit 1945 hozott. A földosztás tényére gondolunk itt és a falu hierarchikus rendjének megrendülésére. Van egy szép jelenete a könyvnek, amikor a 80 hold buzáért kaszárt ragadó két falu szegényei megbékülnek, kiegyeznek. Ha mindenki jóllakhat, nincs értelme a vérontásnak, nincs tétje, nem szabad elkövetni: az emberélet értékesebb a birtoklás vágyánál és tudatánál. Az **értelmes** emberélet... Ez **új** szempont, amit Gulyás Mihály könyvei is segítenek tudatosítani az olvasókban. (Kozmosz Könyvek. 1971.)

Horpácsi Sándor